

Тойм ба үндэслэл

<p>Үзүүлэлт</p>	<p>14. Бодлого, хууль эрх зүйн болон захиргааны арга хэмжээ нь зан заншлын эрх, зан үйл, илэрхийллийг ялангуяа СББӨ-ийн дадлага, дамжуулалтын талаар хүндэтгэдэг үү?</p>	
<p>Үнэлгээний хүчин зүйлүүд</p>	<p>Энэхүү үзүүлэлтийг оролцогч талуудаар хянуулж, тайланг үндэсний түвшний гурван хүчин зүйл дээр үндэслэн үнэлдэг:</p>	
	<p>14.1 Оюуны өмчийн эрх, хувийн нууцыг хамгаалах эрх зэрэг хууль эрх зүйн хамгаалалтын хэлбэрүүдийг СББӨ-ийн дадлагажигчид, өвлөн уламжлагчид болон тэдний бүлэгт СББӨ-ийг бусад хүмүүс арилжааны болон бусад зорилгоор ашиглах тохиолдолд олгодог.</p>	<p>OD 104, OD 173</p>
	<p>14.2 СББӨ-ийг хэрэгжүүлэх, дамжуулахад шаардлагатай газар, далай, ойн эко системд нөхөрлөл, бүлгүүдийн уламжлалт эрхийн ач холбогдлыг бодлого, хууль эрх зүйн болон захиргааны арга хэмжээнд хүлээн зөвшөөрдөг.</p>	<p>OD 178(с)</p>
	<p>14.3 Маргаанаас урьдчилан сэргийлэх, зөрчилдөөнийг энхийн замаар шийдвэрлэхэд хувь нэмрээ оруулах соёлын биет бус өвийн илэрхийлэл, практик, төлөөллийг бодлого ба/эсвэл хууль эрх зүйн болон захиргааны арга хэмжээ нь хүлээн зөвшөөрдөг.</p>	<p>OD 194, OD 195</p>

**ТХЗ болон
бусад
үзүүлэлтүүд
тэй
холбогдох
нь**

Тогтвортой хөгжлийн зорилт: Энэ үзүүлэлт нь Тогтвортой хөгжлийн хэд хэдэн зорилго, зорилтод нийцэж байна. Уламжлалт мэдлэгийг хамгаалах чиглэлээр Үнэлгээний хүчин зүйл 14.1 болох "удамшлын нөөц ба холбогдох уламжлалт мэдлэгийг ашигласнаар бий болох үр өгөөжийг хүртээмжтэй, шударга, тэгш хуваах" нь ТХЗ-ын зорилго 2.5-г ТХЗ-ын зорилго 15.6-н хамтаар дэмжин адил тэнцүү дэмжиж байна. ТХЗ-ын Зорилтот 5.а-д ялангуяа эмэгтэйчүүдийн уламжлалт эрхийг дурдсан байдаг бөгөөд энэ нь тэдний "газар... болон байгалийн баялгийг өмчлөх, хянах боломж"-ийг илэрхийлдэг. Үнэлгээний хүчин зүйл 14.3 нь "бүх түвшинд хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх чадавхыг бэхжүүлэх" зорилтын хүрээнд ТХЗ-ын 16.а зорилтыг дэмжиж байна. Ерөнхийдөө, Үзүүлэлт 14 нь ТХЗ-ын 17.14 ('тогтвортой хөгжлийн бодлогын уялдаа холбоог сайжруулах') болон 17.15 ('Ядуурлыг арилгах, тогтвортой хөгжлийн бодлогыг бий болгох, хэрэгжүүлэхийн тулд улс орон бүрийн бодлогын орон зай, манлайллыг хүндэтгэх') зорилтуудыг тусгасан болно. Энэхүү үзүүлэлт нь мөн "дэлхийн соёлын болон байгалийн өвийг хамгаалах, хамгаалах хүчин чармайлтыг бэхжүүлэх" зорилготой ТХЗ-ын Зорилт 11.4-д тусгагдсан болно.

Бусад үзүүлэлтүүдийн хамаарал: Энэ үзүүлэлт нь соёлын салбар (Үзүүлэлт 11), боловсролын салбар (Үзүүлэлт 12) болон тогтвортой хөгжлийн бусад салбар (Үзүүлэлт 13) зэрэгт чиглэсэн бодлоготой холбоотой бусад үзүүлэлтүүдийг дэмжиж байна. 15, 16-р үзүүлэлтүүд нь эдгээр бодлогыг хэрэгжүүлэх, ялангуяа тогтвортой хөгжлийн чиглэлээр хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд хандсан байгаа бол харин энд агуулгаасаа илүүтэйгээр бодлогын нөхцөлийг онцолж байна. Үзүүлэлт 17 нь харин олон нийт, бүлгүүд, хувь хүмүүсийн СББӨ-ийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх хүчин чармайлтын хүрээнд тэдний эрхийг хамгаалах тухай байдаг.

<p>Үйл ажиллагааны үндэслэл</p>	<p>Энэхүү үзүүлэлт нь “СББӨ-ийн хамгаалалтыг төлөвлөлтийн хөтөлбөрт тусгах”-ийн ач холбогдлыг илэрхийлсэн Конвенцын 13(а) зүйлтэй нийцэж байна. Дэлхийн олон улс орнууд хууль эрх зүйн болон бодлогын томоохон хүрээндээ зан заншил, зан үйл, илэрхийллийг нэгтгэх нь илүү үр өгөөжтэй гэж үзэж байгаа бөгөөд ийм интеграци нь тэгш байдал, иргэний оролцоог нэмэгдүүлэхэд хувь нэмэр оруулдаг болохыг олж мэдсэн байна. Олон нийт, бүлгүүд өөрсдийн СББӨ-ийн нэг хэсэг гэж хүлээн зөвшөөрдөг ийм уламжлалт систем нь тогтвортой хөгжлийн чухал эх үүсвэрийг бий болгодог. Уугуул иргэдийн тухайд НҮБ-ын уугуул иргэдийн эрхийн тухай тунхаглал(31-р зүйл)-д тэдний "соёлын өв, уламжлалт мэдлэг, уламжлалт соёлын илэрхийллээ хадгалах, хянах, хамгаалах, хөгжүүлэх эрх" ба тэдгээрийн холбоотой оюуны өмчид онцгой анхаарал хандуулдаг. Олон улс орон, олон улсын байгууллагууд шударга ёсыг хэрэгжүүлэх, маргааныг шийдвэрлэх уугуул болон албан бус уламжлалыг бодлогын болон шударга ёсны тогтолцоондоо нэгтгэсэн байдаг. Түүнчлэн НҮБ-ын Биологийн олон янз байдлын тухай конвенцын 8(j) зүйлд биологийн олон янз байдлыг хангахад уугуул болон орон нутгийн иргэдийн мэдлэг, туршлага, инновац чухал болохыг онцлон тэмдэглэсэн байдаг.</p>
<p>Гол нэр томъёо</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Бодлогууд • Хууль эрх зүйн арга хэмжээ • Захиргааны арга хэмжээ • Уламжлалт эрх • Уламжлалт дадал зуршил • Оюуны өмчийн эрх • Нууцлалын эрх • Хэрэгжүүлэгч болон эзэмшигчид • Олон нийт, бүлгүүд болон зарим тохиолдолд хувь хүмүүс

Хяналт-шинжилгээ хийх, үе үе тайлагнах тухай тусгай заавар

<p>Хяналтын ашиг тус</p>	<p>Энэхүү үзүүлэлтийн хяналт нь төрд заншил, зан үйл, илэрхийлэл нь хууль эрх зүйн болон бодлогын томоохон хүрээнд үр дүнтэй нэгдсэн эсэхийг тодорхойлох, хэрэв үгүй бол түүнийг хэрэгжүүлэх гарцыг хаанаас тодорхойлох боломжтойг нээж өгнө. Ийм хяналт нь олон нийт, бүлгүүд, хувь хүмүүсийн СББӨ-ийг шударга бусаар эсвэл нөхөн төлбөргүйгээр ашиглаж болохуйц эмзэг байдалд оруулж, эсвэл тэдэнд СББӨ-ийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх, дамжуулах боломжийг олгоход зайлшгүй шаардлагатай экосистемийн талаарх тэдний оршин тогтнох уламжлалт эрхийг сулруулж буй цоорхойг олж тодорхойлох боломжтой. Дэлхийн түвшинд хийсэн хяналт шинжилгээ нь янз бүрийн улс орнуудад шинэчлэгдэн сайжруулсан туршлагыг харуулж, соёлын энх тайвныг төлөвшүүлэхэд СББӨ-ийн үзүүлдэг ач холбогдлыг нотлох боломжтой бөгөөд СББӨ болон уламжлалт соёлын илэрхийллийг хамгаалах дэлхийн эрх зүйн хамгаалалтын тогтолцооны хэрэгцээг дэмжиж чадна.</p>
<p>Мэдээллийн эх сурвалж, цуглуулга</p>	<p>Эдгээр чиглэлийн бодлого, хууль эрх зүйн болон захиргааны арга хэмжээ нь хууль зүй, хөдөөгийн хөгжил, байгаль орчин, оюуны өмчийг хамгаалах зэрэг янз бүрийн яамдын хүрээнд багтаж орно. Ийм яамдын төлөөллийг оролцуулсан зөвлөлдөх байгууллага эсвэл зохицуулах механизм байж болохуйц. Үгүй бол хяналтын баг холбогдох яамдтай холбоо барьж, ийм бодлого, хууль эрх зүйн болон захиргааны арга хэмжээ боловсруулж, хэрэгжүүлж байгаа эсэхийг тогтоох шаардлагатай.</p> <p>Боломжит мэдээллийн эх сурвалжууд</p> <ul style="list-style-type: none"> · Албан ёсны сэтгүүл эсвэл хууль тогтоомж, эрх зүйн зохицуулалтын эмхэтгэл · Холбогдох яамдын бодлогын баримт бичиг · Тухайн улсын НҮБ-ийн Биологийн олон янз байдлын тухай конвенцын 8(j) зүйл заалтын талаарх тайлангууд · Таван жилийн төлөвлөгөө, арван жилийн төлөвлөгөө гэх мэт үндэсний тогтвортой хөгжлийн стратеги · Холбогдох бодлогын чиглэлээр судалгаа хийж буй судалгааны хүрээлэнгүүдийн хийсэн судалгаа эсвэл судалгаа